O TEHNICĂ STRĂVECHE DE VÎLTORIT

EINE ALTERTÜMLICHE TECHNIK DES VERDICHTENS VON WOLLGEWEBEN ("VÎLTORIT")

I. Iurasciuc

I. Iurascinc

în zona etnografică a Sătmarului — Codru — în special în partea nord-vestică a Munților Făget, datorită unor factori de ordin geografic și economic ¹, care au barat în mod simțitor influența orașului, unele îndeletniciri populare au continuat să existe pînă în zilele noastre, manifestîndu-se sub cele mai variate forme.

Creșterea oilor pe aceste meleaguri a asigurat materia primă necesară industriei casnice textile pentru producerea îmbrăcămintei groase de iarnă a gubelor, purtate deopotrivă atît de bărbați, cît și de femei, a pănurei pentru sumane și cioareci.

Guba — caracteristică portului popular din nord-vestul țării — era purtată atît de populația românească, cît și de cea ungurească. Pentru satisfacerea cerințelor mari de gube la Satu Mare a existat o breaslă a gubașilor, iar după desființarea acesteia, în anul 1872, gubașii se grupează într-o nouă organizație.² Gubașii din Sătmar și Carei aprovizionau cu gube populația de pe un teritoriu destul de întins. Acum 40 de ani la Satu Mare și Carei se mai găscau aproximativ 80 de gubași ³, care cu timpul, din cauza cererii reduse de gube în cele două centre amintite, se stabilesc la Negrești (jud. Satu Mare), unde

Die Schafzucht in diesem Gebiet liefert das Rohmaterial für die Hausweben, aus denen zottige weiße Bauernmäntel (gube) für Männer und Frauen sowie grobes Tuch (pănură) für Bauernkittel und -hosen hergestellt werden.

Der wollene Bauernmantel (gubă) ist für die Volkstracht im Nordwesten des Landes kennzeichnend und wurde sowohl von rumänischen als auch von ungarischen Bauern getragen. Um den großen Bedarf an "gube" zu decken, gab es in Satu Mare eine Schneiderzunft (gubași), die sich ausschließlich mit der Herstellung von Bauernmänteln befaßte. Nach ihrer Auflösung im Jahre 1872 schlossen sich diese Bauernschneider zu einer neuen Vereinigung zusammen. 2 Die Bauernschneider aus Satu Mare und Carei versorgten die Bevölkerung eines ziemlich ausgedehnten Gebietes mit ihren Erzeugnissen. Vor 40 Jahren lebten in Satu Mare und Carei noch etwa 80 dieser Bauernschneider 3, die sich dann, als die Nachfrage in den beiden Zentren geringer wurde, in Negresti (Kreis Satu Mare) niederließen, wo nicht nur günstige Bedin-

Szatmár-Németi sz. kir. város, S. 12 in der Serie Magyarország Varmegyei és városai, Budapesta, 1910.
 T. Bănățeanu, Portul popular din reg. Mara-

¹ Die Schmalspurbahn Satu Mare—Somcuta wurde um das Jahr 1900 gebaut, der geschotterte Fahrweg Satu Mare—Solduba, 1966.

mureş, S. 85.

In der Sathmarer ethnographischen Zone von Codru, insbesondere im nordwestlichen Teil des Fägetgebirges, haben sich, dank gewisser geographischer und wirtschaftlicher Gegebenheiten ¹, die diesem Gebiet den Einfluß der Stadt merklich fernhielten, bäuerliche Beschäftigungen bis auf den heutigen Tag erhalten, die in den verschiedensten Formen zum Ausdruck gelangen.

¹ Calea ferată îngustă Satu Mare—Somcuta a fost construită în jurul anului 1900, iar drumul rutier pietruit Satu Mare—Solduba în 1966.

² Szatmár-Németi sz. kir. város, pag. 12 în Seria Magyarország Varmegyei és városai, Budapesta, 1910. ³ T. Bănățeanu, Portul popular din reg. Maramures, pag. 85.

pe lîngă condițiile prielnice de vîltorit se mai menținea și cererea sporită de gube.⁴

Cu toată abundența de gube oferite de meșterii gubași prin centrele de desfacere: Satu Mare, Negrești, Carei, Seini etc., aceste obiecte de port tradiționale, după cum s-a putut constata în timpul cercetărilor pe teren, datorită particularităților lor de croială și țesut și faptului că numai cei înstăriți își puteau procura gubele lucrate de meșterii gubași, continuau să fie produse și în cadrul gospodăriei țărănești.

În zona etnografică Codru se făceau două feluri de gube: una cu băteală de lînă și urzeală de cînepă, foarte asemănătoare cu guba păcoasă de la Lăpuș și alta asemănătoare cu guba bițoasă, produsă de meșterii gubași, ceea ce vine să infirme ideea că prezența gubelor bițoase în cadrul zonei s-ar datora numai meșterilor gubași. 5

Unele probleme mai dificile în partea nord-vestică a zonei prezintă însă vîltoritul țesăturii pentru gubă. După cum se știe, vîltoarea necesită o apă cu calități deosebite, repede, aspră și curată, caracteristică numai regiunilor de munte. Or, această parte a zonei este străbătută de mai multe pîraie cu o scurgere foarte lentă, care se varsă în canalul Homorodul Vechi și Crasna. Datorită solului podzolic, prielnic eroziunii, apa acestor pîraie, afară de lunile de vară și începutul toamnei, cînd se înregistrează și un debit foarte scăzut, este mai tot timpul tulbure. ceea ce face să nu poată fi folosită la vîltoritul în instalația tehnică. Totodată spre a recurge la vrco vîltoare de pe rîul din Negrești, Asuajul de Sus sau în părțile Crisului Repede 6 dacă se iau în considerare posibilitățile de deplasare acum 40-50 de ani, cînd a fost vîltorită manual în "baltă" ultima gubă (fig. 3), nu era de loc ușor.⁷ În aceste condiții se continuă să se practice un vîltorit străvechi.

gungen für das Verdichten der Wollgewebe vorhanden waren, sondern auch eine größere Nachfrage nach Bauernmänteln (gube) bestand. ⁴

Obgleich diese Kleidungsstücke auf den Märkten von Satu Mare, Negresti, Carei, Seini u. a. von ihren Herstellern in ausreichenden Mengen abgeboten wurden, fuhr man fort, auch innerhalb der Bauernwirtschaft "gube" zu verfertigen, da es sich nur wohlhabende Bauern leisten konnten, sie vom Schneider zu kaufen.

In der ethnographischen Zone von Codru wurden zwei Arten von Wollmänteln (gube) hergestellt: die eine Art bestand aus einem Gewebe, dessen Kette Hanf, der Einschlag Wolle war, sehr ähnlich dem Bauernmantel (gubă păcoasă) in Lăpuş, die andere gleicht der "gubă bițoasă" (zottiger Bauernmantel), wie sie die Bauernschneider anfertigten. Das bestärkt die Annahme, daß erst die Bauernschneider diese zweite Art in der untersuchten Zone eingeführt haben. ⁵

Eine der schwer zu lösenden Fragen in der Nordwestzone war das Verdichten des Gewebes für die "guba". Wie bekannt, ist für den Betrieb eines Wirbelkorbes ein rasch fließender Wasserlauf mit hartem und klarem Wasser notwendig, wie wir es nur in Gebirgsgegenden antreffen. Diesen Teil der Zone durchziehen indessen nur Bäche mit geringem Gefälle, die sich in die Kanäle Homorodul Vechi und Crasna ergießen. Da aber der Podsolboden von diesen Bächen ausgewaschen wird — außer im Sommer und Herbst, wo sie auch wenig Wasser führen —, ist dis Wasser meist trübe und für die Bearbeitung der Wollgewebe in technischen Anlagen ungeeignet. Andererseits war es ziemlich umständlich, die Wirbelkörbe bei Negresti, Asuajul de Sus oder in der Gegend der Schnellen Kreisch 6 dafür zu benützen, wenn man die Fortbewegungsmöglichkeiten vor 40-50 Jahren in Betracht zieht, dem Zeitpunkt, als zum letztenmal das Verdichten der Wollgewebe (Abb. 3) manuell in dem "Teich" erfolgte.7 Deswegen hatte sich hier diese altertümliche Art der Bearbeitung im "Teich" erhalten.

⁴ Ibidem.

⁵ H. Formagiu, M. Pauncev, S. Stanciu, *Portul popular din zona Codru*, Revista muzeelor, nr. 2/1967, pg. 178.

⁶ I. Drăgoescu, Aria și frecvența jogăritului în cea de-a doua jumătate a sec. al XX-lea, Revista de etnografie și solclor, nr. 6/1965, pag. 648.

⁷ Pănura pentru cioareci și sumane se duce, cu ocazia hramului Mănăstirii de la Bicsad, la piuă de pe rîul din Negrești. Informator, Vanca Floare, 63 ani, satul Solduba.

⁴ Ibidem.

⁵ H. Formagiu, H. Pauncev, S. Stanciu, *Portul popular din zona Codru*, Revista muzeelor, Nr. 2/1967, S. 178.

⁶ I. Dragoescu, Aria și frecvența jogăritului în cea de-a doua jumătate a sec. al XX-lea, Revista de etnografie și folclor, Nr. 6/1965, S. 648.

⁷ Das weißwollene Tuch für Bauernhosen (cioareci) und -män'el ('umane) wird gelegentlich des Kirchweihfestes im Kloster Bicsad zur Walke am Negreştifluß gebracht. Gewährsmann, Vanca Floare im Dorf Solduba, 63 Jahre alt.

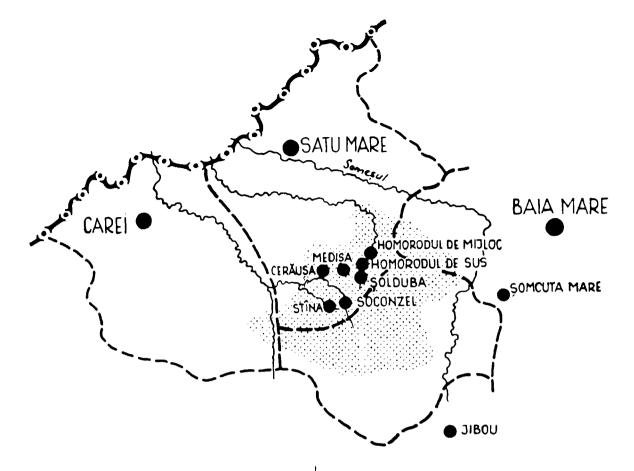

Fig. 1. Harta zonei Codru cu localitățile în care s-a înregistrat vîltoritul manual în "bălți".

Abb. 1. Karte der Codru-Zone mit den Ortschaften, wo "Teiche" für das manuelle Verdichten des Tuches (vîltorit) verzeichnet wurden.

Acest vîltorit întîlnit în grupul de sate din Codru (fig. 1) se desfășoară astfel: înainte ca țesătura pentru gubă să fie scoasă din războiul de țesut sau după terminarea țesutului, pe un "pîrău" de pe vale, de obicei pe locul unde se topește și cînepa sau inul, cu ajutorul unui gard de nuiele încadrat cu brazdă, se stăvilește apa, formîndu-se o "baltă". Mai înainte ca apa să fie stăvilită definitiv, toată porțiunea ce urmează să fie cuprinsă de "baltă" se curăță în așa fel ca la fundul acesteia să nu rămînă decît pietris. Apa în baltă trebuie să fie pînă la brîu, adică de circa 1 m adîncime. După ce "balta" este amenajată, se aduce țesătura pentru gubă.

Doi bărbați sau un bărbat și o femeie intră în "baltă", ținînd țesătura de cîte un capăt și încep vîltoritul, scufundînd-o la circa 10 cm în apă și ridicînd-o iar la suprafață (fig. 2).

In der Gruppe der Dörfer, die in der Codru-Zone liegen (Abb. 1), geht dieses "vîltorit" folgendermaßen vor sich: bevor das Gewebe für die "gubă" vom Webstuhl herabgenommen wird oder nachdem das Gewebe fertig ist, wird im Tal beim Bach, meist an der Stelle, wo der Hanf oder Flachs geröstet wird, das Wasser mit Hilfe eines Rutenwehrs, das durch Erde verstärkt wird, gestaut, so daß sich ein Teich bildet. Bevor der Damm vollständig geschlossen wird, reinigt man den ganzen Teil des Bachbettes, der zum "Teich" gehören wird, so daß auf dem Boden nur Steine bleiben. Das gestaute Wasser reicht bis zum Gürtel, ist also etwa 1 m tief. Nachdem der "Teich" vorbereitet wurde, bringt man das Gewebe herbei.

Zwei Männer oder ein Mann und eine Frau steigen in den "Teich", fassen je ein Ende des Wollgewebes, tauchen es etwa 10 cm tief in das Wasser ein und heben es wieder heraus (Abb. 2). Das wird etwa

Fig. 2. Vîltoritul manual în "bălți".

Abb. 2. Das Verdichten der Wollgewebe (vîltorit) im "Teich".

Fig. 3 Gubă vîltorită manual în "baltă".

Abb. 3. Manuell im "Teich" verdichteter Bauernmantel (gubă).

Actiunea durează aproximativ 10-12 ore. În tot acest răstimp se urmăreste ca apa în "baltă" să nu se tulbure, deoarece scopul vîltoritului este ca odată cu îndesarea tesăturii să se facă și spălarea ei. După 6-7 ore de "vîltorit" sau "bătutul țesăturii în baltă" se controlează gradul de îndesare a țesăturii. Trebuie menționat că în tot timpul "vîltoritului" tesătura este întoarsă cu șuvițele -"bghițele" — în jos. Cînd se consideră că tesătura este suficient de îndesată, ea se scoate din apă pe o latură, în așa fel ca suvițele să cadă de-a lungul tesăturii. Uneori îndesatul tesăturii, în special la cele două capete, este completat prin bătutul cu maiul. Acest vîltorit s-a folosit numai în cazul țesăturii pentru gubă sau cergă.

Practicat la început în bălti și mlastini, iar acolo unde condițiile naturale au permis, în vîrtejuri naturale 8, în piuă acționată manual 9, apoi în instalații tehnice, vîltoritul și piuăritul din Transilvania pare a avea o vechime milenară 10.

Un procedeu asemănător cu cel întîlnit în grupul de sate din Codru, privind prelucrarea textilelor de lînă (îndesarea țesăturii de lînă), a fost reconstituit pe baza unor rămăsite de tesături aflate într-o serie de morminte, datînd din timpul epocii bronzului, din nordul Germaniei. 11

Astfel merită a fi menționat faptul că privitor la grupul de sate din zona etnografică Codru, în care pînă acum 40-50 de ani s-a păstrat "vîltoritul manual", au existat mai multe "bălți" în care s-a îndesat țesătura pentru gubă și care înainte de a se topi în ele cînepa sau inul erau pline cu pește.

Concluzia ce se poate desprinde, pe baza cercetărilor întreprinse pînă în prezent, privind "vîltoritul manual în bălți", practicat

8 V. Butură, Contribuții la studiul instalațiilor tchnice, țărănești din Munții Apuseni, Rev. de etnografie și folclor, nr. 6/1964, p. 606.

V. Butură, Muzeul etnografic al Transilvaniei,

București, 1966, p. 12.

10-12 Stunden lang wiederholt. Die ganze Zeit über muß dafür gesorgt werden, daß das Wasser nicht trübe wird, denn der Zweck dieser Tätigkeit ist, daß das Gewebe nicht nur fest und dicht, sondern auch sauber wird. Nach 6-7 Stunden Arbeit prüft man, wie dicht das Gewebe geworden ist. Zu bemerken wäre, daß während des ganzen Verfahrens die zottige Seite des Gewebes (bghitele) nach unten gehalten wird. Ist die nötige Dichte erreicht, so wird die Webe herausgenommen, wobei darauf geachtet wird, daß die Zotten in die Längsrichtung des Gewebestreifens zu liegen kommen. Manchmal wird das Tuch, vor allem an den Enden noch mit einem "maiu" (Holzbrettchen mit Griff, das zum Klopfen der Wäsche am Bach verwendet wird) bearbeitet, um die gewünschte Dichte zu erreichen. Diese Art des Verfahrens (vîltorit) wurde nur für die zu Bauernmänteln (gube) und Wolldecken verarbeiteten Weben angewendet.

Das Walken und Verdichten der Wollgewebe, das anfangs in Teichen und anderen stehenden Gewässern oder — wo es die geographischen Bedingungen erlaubten - in natürlichen Wasserwirbeln der Wildbäche 8 und später in Handwalken 9 und dann in technischen Anlagen durchgeführt wurde, scheint in Siebenbürgen eine jahrtausendealte Technik zu sein. 10

Ein ähnliches Verfahren zur Bearbeitung von Wollgeweben, wie wir es in der Zone Codru finden, ist auf Grund von Geweberesten aus der Bronzezeit, die in Gräbern Norddeutschlands gefunden wurden, rekonstruiert worden. 11

Es verdient bemerkt zu werden, daß in der Dörfergruppe der ethnographischen Zone von Codru, wo das Verdichten der Wollgewebe mit der Hand (vîltoritul manual) noch bis vor 40-50 Jahren betrieben wurde, mehrere "Teiche" vorhanden waren, in denen die Gewebe für "gube" verdichtet wurden und die, bevor man sie zum Rösten von Hanf und Flachs benützte, auch reich an Fischen waren.

Aus den bisherigen Untersuchungen ergibt sich die Folgerung, daß das manuelle Ver-

V. Butură, Muzeul etnografic al Transilvaniei, București, 1966, S. 12.

11 Karl Sclabow, Germanische Tuchmacher der Bronzezeit, Neumünster in Holstein, 1937, S. 24-26.

¹⁰ C. Irimie, Pivele și vîltorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului, Studii și comunicări, Sibiu, 1956 p. 8.

¹¹ Karl Sclabow, Germanische Tuchmacher der Bronzezeit, Neumünster in Holstein, 1937, pag. 24-26.

⁸ V. Butură, Contribuții la studiul instalațiilor tehnice, țărănești din Munții Apuseni, Rev. de etnografie și folclor, Nr. 6/1964, S. 606.

¹⁰ C. Irimie, Pivele și vîltorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului, Studii și comunicări, Sibiu, 1956, S. 8.

în grupul de sate din zona etnografică Codru acum 40—50 de ani, datorat atît condițiilor naturale, care nu au permis trecerea cu timpul la vîltoritul în instalații tehnice, cît și puternicei tradiții, ne determină să-l considerăm ca fiind foarte vechi. Acest vîltorit atît înainte, cît și după apariția breslei gubașilor din Satu Mare trebuia să fi fost practicat în întreaga zonă a Sătmarului.

Cercetarea pe o scară mai largă și efectuarea unor sondaje în locurile presupuse a fi servit la vîltoritul manual vor aduce noi dovezi privind această tehnică străveche practicată de poporul român, în această parte a țării, pînă în zilele noastre. dichten der Wollgewebe in Teichen, das noch vor 40—50 Jahren in der Dörfergruppe der ethnographischen Zone von Codru geübt wurde und sowohl auf natürliche Gegebenheiten zurückzuführen ist, die den Übergang zu der technischen Einrichtung des Wirbelkorbes verhinderten, als auch auf den Einfluß einer hergebrachten Überlieferung, als sehr alt anzusehen ist. Es muß sowohl vor dem Auftreten der Bauernschneiderzunft in Satu Mare als auch nachher auf dem Gesamtgebiet der Zone Satu Mare betrieben worden sein.

Umfassendere Forschungen und Untersuchungen in den Ortschaften, wo wahrscheinlich ebenfalls auf diese Art gearbeitet wurde, lassen neue Aufschlüsse über eine althergebrachte Technik erwarten, die das rumänische Volk in diesen Gebieten des Landes bis in eine nicht weit zurückliegende Vergangenheit verwendet hat.